

Mátyás Győző

Képrapszódia

Rozsdás hétköznap késődélután, bágyadtan hunyorgó őszi napfény, a sugárút kisöccsének látszó rövid mellékutca, három-négyszintes házak aljában a főútról kiszorult üvegportálos butikok, közöttük középtájon átlagos bankfiók. Az utca két vége felől egyszerre kanyarodik be egy-egy férfi szegényes öltözetben, az egyikén koptatott farmer, kinyúlt póló, gyűrött szélzseki, a másikon divatjamúlt konfekcióöltöny, viseltes lenvászon ing. Óvatosan, körbe-körbepillantva lépkednek, mikor a bank elé érnek, zsebeikből simaszkot vesznek elő, fejükre húzzák, berontanak a fiókba és elordítják magukat, hogy ez itt egy bankrablás – a rendező meg elordítja magát, hogy ez itt egy rakás szar. Újravesszük! Kamera hátrébb gurul, a stábtagok kiengedve fújtatnak, a két „bankrabló” visszasétál az utca végébe.

Negyedszerre sikerül. Legalábbis a rendező a negyedik felvétellel elégedett.

A bankrablók annak rendje-módja szerint kipakolják a bankot, de egy-egy szál rózsát helyeznek el a női alkalmazottak pultjára. A korábbi forgatási napokon már kiraboltak egy „másik” bankot is. A jelenetet ugyanebben az intézményben vették fel, csak a berendezést átvariálták kicsit. Ha több napra kölcsönzik a helyszínt, olcsóbb a bérleti díj.

A legutolsó forgatási napon majd az történik, hogy a rablók közelítenek a bankhoz, amelynek logója akkorára van nagyítva, mint egy hőlégballon. (A korábbi jelenetekben a logók nem voltak láthatók.) Egyik rabló húzná fel a sisapkát, mire a másik rászól: „Hülye vagy, ebbe a bankba nem rabolni jövünk, hanem biztonságba helyezni a lóvét, amit a többiből loptunk. Ezt a bankot még mi sem tudnánk kirabolni”.

És a bank logója szuperközeliben. Kis vita a scriptwriterek között, hogy kell-e az utolsó mondat, vagy hatásosabb az egész sztori anélkül. Egy végső ellenőrzés, és pakolás.

Imádták ezt a reklámot. Már a készítése közben frenetikus hangulat uralkodott a stáb körében, ugrották egymást, hülyéskedtek, a legvadabb, legképtelenebb ötleteket is bedobták, hogy dúsítsák a szkriptet. Kreatívnak, függetlennek és szabadnak érezték magukat. Még az sem nagyon érdekelte őket, hogy mennyire lesz sikeres az opusz, mert hát évtizedes rutinnal a hátuk mögött volt fogalmuk arról, hogy mit is jelent a siker ebben a szakmában.

Szerencsére a bank, amelyiknek ezt a darabot készítették, pontosabban annak piárosai szintúgy megkedvelték a kisfilmet, és ez elég szép bevételt jelentett a vállalkozásnak. Ami rá is fért a SzabadSáv nevű reklám- és marketingcégre. Mert mostanában a szakadék széle felé sodródtak. Anyagi tekintetben. Pedig az egész szakmában köztudott volt, hogy ők a legjobbak.

Csak éppen a cég konokul őrizte a függetlenségét. Politikai témájú kampányoktól, párthirdetésektől irtóztak. Pedig nagy keletje volt az ilyen produktumoknak. Az egész országban ott virítottak a „Védjük meg a nemzeti függetlenséget a privaticsok alantas támadásától!” típusú óriásplakátok. Minden létező csatornán óránként adták le a videót, amelyben egy Joker-szerű figura, mellén az egyik párt logójával,

40 ezüstpénzért(!) árulja a hazát a Manneken Pisnek.¹ „Hát itt volnának esztétikai megízlésbeli problémák”, jegyzete meg Kántor Szabolcs, alias Merész Terv, a SzabadSáv törzsfőnöke.

Az állami hirdetéseket, ha teheték, szintén kerülték. Pontosabban nem indultak azokon a tendereken, amelyekben amúgy sem lett volna a leghalványabb esélyük sem. Az ilyen munkákat eleve a hatalom járszalagjára kötött cégek kapták. De azért Kántor nem felejtette el megjegyezni: „Nem hirdetünk olyan terméket, aminek a minőségéről nem vagyunk meggyőzve”. Azért volt törzsfőnök a rangja, mert amikor alapította a céget, úgy képzelte el a vállalkozást, mint valami családot vagy törzset, amiben létezik laza hierarchia, de az összetartozás szorosabb, mint egy átlagos munkahelyen. Így az elején a munkatársak mindenféle indiánneveket ragasztottak magukra, jókat derültek, amikor az ügyfelek előtt így szólították egymást, aztán ezek lekoptak, ahogy az alkalmazottak cserélődtek. Kántor Szabolcson viszont rajta ragadt a titulus.

Akadtak persze, nem is ritkán, olyan közhasznú kampányok, amelyekben szívesen részt vettek volna, azokhoz viszont nem hívták őket. Már szorosan köréjük fonódott az előítélet hálója. Nem szimpatizálnak az aktuális hatalommal, szajkózták róluk. Az ilyen vélekedésnek hosszan eltérébélyesedő árnyéka nőtt.

Korábban nem győztek eleget tenni a megbízásoknak. „Tell me about your dream / We make it real” – ez volt a szlogenjük. Álommenedzserek. „Nem árut adunk el, hanem reményt. A reményt, hogy ha megvásárolod a terméket – létezel.” Sziú Harcos, a kreatív igazgató szokta ezt mondogatni. Mostanában azonban ritkulni kezdtek a megrendelések.

E pillanatban örültek, hogy a banki megbízást jól teljesítették. Aláírtak egy keretszerződést, ami további munkákat és értelemszerűen bevételt jelentett. Futott még néhány más megbízásuk is, sportszergyártó vállalat, kozmetikai cég, élelmiszeripar, ezek mindig hálás területek voltak. Megvalósításuk során többnyire konzervatív, esztétikus megoldásokat választottak, bár most éppen egy rendhagyó édességreklámon dolgoztak, amitől nemzetközi sikert reméltek.²

Végül anyámhoz mentem. Magzatpóz, nyilván. A kedvencedet főzte, töltött paprikát gerslivel. Fogadtam magammal, hogy kábé öt perc elteltével sóhajt fel, hogy mennyire szeretted. Nem fogja megérteni, hogy én nem így akarok emlékezni. Mondtam ezt, miközben a tányér alján maradt piros szaftba ábrát rajzoltam a kanállal, persze hogy egy B betűt. Ott aludtam nála, azt hitte, belémnyilallt a fiúi szeretet, az is persze, hogyne, hisz imádom, de felnőttem, ő meg legszívesebben még mindig bekötné a cipőfűzőmet. Évekbe telt, és mekkora sértődés lett belőle, mire lebeszéltem arról, hogy háromszor hívjon naponta. De ezt úgyis tudod. Leginkább persze azért mentem hozzá, mert képtelen vagyok otthon maradni. Otthon – ez most gúnyként hangzik. A hiányoddal vagy jelen. A tekinteted ráégyve a tárgyakra, a közös tekintetünké. Teletűzdeltem a falakat a képeiddel. Minden négyzetcentimétert beborítottak a fotók.

1 Híres szobor Brüsszelben. Mindössze 58 cm magas, egy pisilő kisfiút ábrázol.

2 Ugráshoz készülnek a repülőn az ejtőernyősök, az egyik katona a társa felé dobja a reklámozott csokiszületet, ám az kirepül az ajtónyíláson, mire az ejtőernyős azonnal utánaveheti magát, persze elkapja, földre éréskor a kamera látványosan ráközelít a szeletre. Egy szőke hajú kisfiú bámul a katonára, pontosabban a kezében tartott csokira. Az ejtőernyős ránéz, azt kérdi: nem akarnád inkább az ernyőt?

Fájdalomtapéta. Azt az egyet mégsem tudtam felrakni. Azt egyszerűen nem voltam képes. Néha úgy érzem, mintha valaki lékelné az ép elmémet, ilyenkor csak bolyongok a városban, próbálok besátorozni valamelyik haverhoz. A múltkor Bubunál aludtam romkocsmázás után, ürügynek jó volt, hogy közelebb lakik, de tudta pontosan, mi a helyzet. Persze, kezdett megint osztani, hogy beálltam zsoldosnak a hiénaiparba, de csak szőrmentén, mert látta rajtam, hogy most egyszerűen nem ott jár az eszem. Pedig emlékszel, korábban vére menő vitákat folytattunk, neki mániája, hogy a reklám globális szellemi környezetszennyezés, legalább akkora veszélyt jelent az emberiségre nézve, mint a természet pusztítása. A manipuláció az ítélőképességünket és az intellektusunkat rombolja. Kellene valami mozgalom, a zöldekéhez hasonló, mondjuk, Adstop néven, ami a reklámpipar kártevősei ellen küzd. Jó, mondom, majd elkészítem a logóját, meg a reklámkampányát. Aztán „lebornírtantikapitalistáztam”, ő meg szentori hangon a sátán fotósának nevezett, és röhögünk. Ha baj van, és most nagy baj van, hozzá mindig fordulhatok. Vettem persze akkoriban is, hogy te inkább Bubuval értettél egyet. Nem cikiztél soha, de nem is békéltél meg azzal, hogy egy reklámcégnek dolgozom, ahelyett, hogy művészi fotókat készítenék. Hiába papoltam neked arról, hogy akkor kaját is csak képen látnánk, téged a pénz, a szerzés mindig hidegen hagyott. Te nem is fogyasztói, hanem fagyasztói társadalomnak hívtad ezt a vircsaftot, ami lefagyasztja az elmét, az önálló akaratot. Emlékszem, még a kapcsolatunk elején mekkorát égtem, mikor nyakláncot vettem neked ajándékba. Visszanyomtad a kezembe, hűvösen azt mondtad, sosem hordok ékszert, nem tudom megszépíteni. Máig érzem a szégyen bizsergését az arcomon. Nehéz így beszélnem hozzád, mégis, ha nem dolgozom, semmi mást nem akarok, csak veled lenni képzeletben. A munka elfoglal, beletemetkezem, de van, hogy közben is csak a te arcodat vetítem az emlékezet vásznára. Meg amúgy is, ki tudja, meddig dolgozhatunk még. Fojtogatnak, cseszegetnek bennünket mindenfelől, a megrendelések csappannak, remeg a cég nagyon.

„Az *aktavizslató egy napja*³ című munkánk settingjét látjuk a háttérben”, mondta Kántor Szabolcs jó hangosan, hogy az irodában piszmogó hatósági ember biztosan meghallja. Egy ideje egymásba értek a vizsgálatok, szűröztek a hatalom egykedvű fullajttárjai, mostanában már Kántorék sem tartották ezt annyira viccesnek (nem is annak szánták), „a pontyszeműnek még a tartása is rosszindulatú, az földig rovincsol, ha akar”. Azért Bártfai Zsiga, a cég fotósa és operátőre készített róluk egy nem túl hízelgő montázst, és kiszögezte az ajtóra. Legalább legyen miért bosszút állniuk. A nagyobbik baj az volt, hogy délelőtt hiába várták az egyik komoly telefoncég képviselőjét tárgyalásra, a találkozó előtt egy órával lemondta. Burkoltan a megbízást is. „Az üzleti trendekben beállott változások miatti prioritásmódosulások...” meg az anyátok kínja. A hatalom hosszú keze. Már némely multik is mérlegelnek, úgymond. Ejtik ezeket a „rossz hírű”, magyarul: független cégeket. Még a végén rebellisnek látszanának. Az egykor vágyott nyugati modellek errefelé keleties vonásokat öltenek.

3 Nemrégiben egy utazási irodának tényleg készítettek reklámot, amelynek könyökvédős hivatalnok főhőse megmámorosodik, és nyaralása alatt a vízisieléstől kezdve a vadevezésen át a sárkányrepülésig mindent kipróbál. Persze álmában.

Azóta sűrűsödtek meg feltűnően ezek a talányos „konceptióváltások” a korábbi stabil megrendelőknél, amióta Kántor kivágta a konkurens cég képviselőjét. A seggén csúszott a páternosztérig, hogy kifényesedett a nadrágja ülepe, durrogott a törzsfőnök. Dühbe jövésben Kántor elsőrangú volt, igen verzátusan tudta nem létező égtájakra küldeni azt, aki felbosszantotta. Márpedig most nagyon felbosszantották. A Power Consulting valójában az uralmon lévő párt propaganda-sorozatvetője volt, az összes agyzsibbasztó politikai reklámot ők készítették. Az egyik ügyvezetőjük mézesmázos modorában előadta: segítséget nyújtani jött a bajban lévő kollegáknak, mert hát ugye a szakmában tartanak össze, és hogy ők közreműködnének a tőkeemelésben egy jelentősebb összeggel. Vagyis simán le akarták nyúlni a SzabadSávot. „Nem is csak a rohadt cinizmusa, hanem képzeljétek: bőrkarkötőt meg monogramos arany pecsétgyűrűt viselt! Na ezért növesztettem gyorsan két plusz lábat, hogy két páros lábbal rúghassam ki az öltönyös sakált”.⁴ Kántor szellemeskedett kínjában, de tudta, hogy elég nagy a baj.

Össze kell hívnia a nagy törzsi gyűlést, lánykori nevén: értekezletet.

A bankos dobás tényleg jól sikerült, forgatás közben baromi nagyokat röhögtünk a sráccokkal. A Satya annyit hülyéskedett a símaszkiájával, hogy végül el kellett vennünk tőle, mert különben nem lehetett volna dolgozni a fetregő csapattal. Viszont meló közben „sportsérülést” szenvedtem. Olyan sokat guggoltam a kamerával, hogy a végén az egyik felállásnál becsípődött valami ideg a derekamba. Derékszögben mentem a reumatológiára, egyszerű vizsgálat, és majdnem botrány lett belőle. Csak megláttam az orvost, a fehér köpenyt, és szinte hallottam magam, ahogy ordítok, hogy csak huszonhat éves volt, rohadtak. Pedig egy csúzdoki mit tehet erről. Valaki azt mondta, pereljek. De hát még házások sem voltunk. Legfeljebb az Istent azért, hogy ezt engedte. Egy nyavalyás rutinműtét miatt! Hazamentem, elővettem a képet, néztem egész nap. Ültem, és néztem a képet. Mennyire haragudtál érte, hogy lefotóztalak. De nem tudtam ellenállni. Sohasem láttalak annyira szépek, mint akkor, ahogy félálomban elnyújtóztál szeretkezés után. A gyönyör és a boldogság ragyogását láttam az arcodon. Muszáj volt lekapnom. Te meg a tíz körmömről kaptál le. Komolyan kiborultál, merényletnek nevezted a képet, árulásnak. Aztán megennyhültél, azért benned is van [uramisten, azt mondom, van], volt annyi hiúság, hogy tetszen neked ez a pillanatot elejtő orvfotó. „Földöntúli szépség”, nyilván az elcsépelet közhely jutott csak eszembe akkor, te meg azt válaszoltad: a földön viszont nem használhatom a képet. Ha megteszem, elhagysz. Nem kerülhet ki ebből a szobából. A kettőnk emléke marad. Eszembe sem jutott, hogy használjam, nem azért készítettem. Mostanában amúgy is macsós hirdetések nyomunk. Van egy ejtőernyős sztori, az is elég jópofa. Gyerek is lesz a benne, de hidd el, ettől nem lesz az a nyálás, cukiságfoltos anyag. Mostanában ezen dolgozunk odabent.

4 Amikor Kántor elmesélte a történetet, valamelyik kreatív felkiált, hogy ebből mekkora energiaital-reklámot tudnának csinálni. A fiú nekilendül, egy balett-táncos mozdulatait utánozva sasszézlik, levegőbe rajzol a karjaival, mély átéléssel ecseteli, hogyan idegesíti fel az ügyfél a sztori főhősét, mikor jelenik meg a színen az italos doboz, mikor közelít rá a kamera a címkéjére, a többiek már éppen kezdenék fontolgatni az ötletet, amikor Zsiga komoly arccal közbevág: és akkor fénykoronával a fején megjelenik a seggbe rúgás istene. Mert a görög mitológiában... Röhögés, valaki finoman ülepen billenti Zsigát.

A törzsfőnök kerülgette a storyboard lapjait, kiterítették őket a parkettán a tárgyalóban, óriáspaszíánsz reklámspiritisztáknak, hogy mindenki lássa a vázat. Az ejtőernyős ugráson vitakoztak, Zsiga, az operatőr mutatott az egyik lapon egy pontra, ebből a szögből nem lehet jól venni a jelenetet, a végén meg abban az ellenfényben úgy fog festeni egy szőke hajú kisfiú, mintha úszósapka lenne a fején. A scriptwriter is morgott valamiért, amikor hirtelen felcsendült a Siyotanka fájdalmas, meditációra hívó hangja. A nyüzsgő-zsivajgó teremben ez a melankolikus zene maga volt a kihívó anakronizmus. El is hallgatott mindenki, tudták, fontos pillanat előtt állnak. Kántor, azaz Merész Terv az irodában talán még sohasem fújta meg az indián furulyát, egyszer egy otthoni parti alkalmával mutatta meg a társaságnak a ritka hangszert.

Kántor a megbeszélésen köszörülte a torkát, szokatlan módon ideges volt, azt mondta: mind sűrűbb és komorabb fellegeket lát a cég felett imbolyogni, amiket videokamerával nem lehet szétozlatni. Majd azt, hogy fogalma sincs, miért ezzel a hülye képpel hozakodott elő. Egyszerűbben szólva: szarban vannak. Ha nem találnak ki valamit – végük.

Hatásszünetet tartott, a kollégák fészkelődtek, puszogtak.

De most kínálkozik egy lehetőség, amit meg kell ragadniuk, folytatta Kántor, kiszámított időzítéssel vetve véget a csendnek. Nemsokára a földkerekség valaha volt legnagyobb utazó ékszerkiállítását rendezik meg, mint azt a többiek is jól tudják. Ez a cirkusz turnézik majd két évig a világ legmenőbb városaiban. Előtte már hónapokkal megkezdődik a reklámhadjárat, és a mustra alatt végig ékszerhirdetéssel bombázzák a világ minden négyzetkilométerét. Gigamunka. A reklámra nemzetközi tendert írnak ki, a Darner&Paddington⁵ konzorciumot hoz létre, amelybe bevennék kelet-európai ügynökségként a SzabadSávot is. A munkatársak arcán csodálkozás, Kántor elvi-gyorodott. Kicsi a világ és sok benne az ösztöndíj. Még régről, az egyetemről ismeri a vállalat egyik társtulajdonosát. Amikor Amerikában volt ösztöndíjjal, ugyanazokat az utcákat taposták az egyetemi koleisztól a kocsmákig esténként. Beszéltek már róla, hogy a Darner&Paddington beszállna hozzájuk, de ehhez meg kellene győzni a kinti boardot. Most ezzel a munkával bizonyíthatnak. Ez lehet a megmenekülésük útja. Nemcsak tőke jönne a Darner&Paddingtonnal, de komoly megrendelések is acéloznák őket. És ezt a céget magasról nem érdekli az itteni hatalom pitiáner simliskedése. A portásuk befolyásosabb ember, mint itt egy ratyi államtitkár. „Fújhatnak a lukunkat, mint én a Siyotankát. Ezt nem szűrhatjuk el, értitek, ennél fontosabb munkánk még az életben nem volt. Óriásplakáttal indulunk.”

Olyan kép kell, hogy ha meglátja, Oliviero Toscani⁶ irigységében kamionsofőrnek áll. Mindenki Zsigára, a fotósra meredt.

Bubuhoz feljött a Somfai is, őt, azt hiszem, nem ismerted, gimis osztálytársam volt ő is, mint a Bubu, aki az idegesítő tanáros modorában fejtegette, hogy még a végve-

5 Darner&Paddington: az egyik leghíresebb reklám- és marketingügynökség. Az Effie Worldwide nemrég hozta nyilvánosságra a világ hirdetési cégeinek rangsorát: a Darner&Paddingtont a negyedik helyre teszik.

6 Oliviero Toscani [1942–] világhírű reklámfotós, számos híres divatmagazin munkatársa [*Elle*, *Vogue*, *Harper's Bazaar*]. 1982 és 2000 között a Benetton művészeti vezetője. Provokatív kampányaival vált ismertté. Könyveket is írt reklámról.

szély sem menti a kollaborációmát. Soha sem értettem, hogy aki katedra közelébe kerül, miért ölti fel azonnal ezt a hülye affektáló modort. Tanárkór. Csak két éve van a főiskolán, és máris. Amíg gimnáziumban tanított, tudott normális lenni. A Somfai közgazdász, racionálisabb elme, ő eléggé lehurrogta Bubu, szerinte, doktriner álláspontját. Mi a baj a konzumidiotizmussal? Ha akarsz, kimaradsz a csordából. A választás szabadságáról még nem hallott, kérdezte Bubu. Aki meg erre rögtön azon kezdett rugózni, hogy éppen a reklám kényszerítő ereje meg a trendkövetés, és hasonlók. Fárasztott a vita, mert egész idő alatt a feladat járt az eszemben. Pontosabban: nyomasztott. Kántor felcsillantotta a megoldást. Mármost az ügyben, hogy kivédjük, hogy a hiénák felfaljanak. Indulunk egy óriási tenderen. Félek, nem lennél elragadtatva tőle, úgy értem: a hirdetés tárgyától. Bár egyszer mondtad, hogy ha már muszáj ebben utaznom, akkor nagyjából mindegy, csak fegyvert ne hirdessünk. Hát, mondjuk, a bankrablás spotban van pisztoly, nem tudom, az számít? Szóval ez az új gigamelő megmentheti a céget. Ha sikerül a ránk osztott feladatot jól megoldani. Akkor egy hatalmas nemzetközi vállalat bevásárolja magát hozzánk, és a hatalom meg a csicskái fújhatják a lopott trombitájukat.

Nekem kell megcsinálni az óriásplakátot. Izzadok rajta már két hete. Női arc szükséges hozzá. Szép, finom, elegáns, mégis izgalmas, érzéki. A modell izléses aranyláncot visel, körülötte a plakáton, mint fénylő bolygók, különféle ékszerek. Ed-dig akárkit próbáltam, nem tetszett. A többieknek sem. Közeleg a határidő, és nem vagyok sehol.

A fogadást vagy inkább győzelmi ünnepet a mostanában nagyon felkapott Oath-breakerben tartották. Majd szétvetette a termeket az öröm. Pezsgőpukkanás, poharak csörrenése, megkönnyebbült nevetés futamai. Megmenekültek. Elnyerték a megbízást. A plakátok már ott díszlelegtek a világ nagyvárosaiban. Az emberek álmélkodva csodálták őket. A Darner&Paddingtontól el is küldték a szerződéstervezetet. Tóosztok követték egymást, mindenki kiemelte, hogy a partnerek el vannak ájulva, ilyen esztétikus és hatásos munkát ők még nem láttak soha. Felszabadult jókedv, bugyborékoló vidámság, frenetikus hangulat. A könnyűség mámoros lebegése. A nagyterem falára kifüggesztették a kampányhoz készült, győzelmet hozó óriásplakátot. Valaki az emelvényen a mikrofont igazgatta, éppen Bártfai Zsigmond elévülhetetlen érdemeiről kezdett szónokolni, tekintetét körbehordozta a teremben, hogy felhívja őt maga mellé, de nem látta a fotóst. Mintha korábban sem látták volna a fogadáson.

Nincsenek szavaim. De ha lennének is, mit mondhatnék velük?